

DOI 10.26886/2311-4517.2(87)2023.3

УДК 378.147:305-055.2(477)

**РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГЕНДЕРНОГО НАПРЯМУ В
ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

Ганна Декусар, старший викладач

<http://orcid.org/0000-0001-8727-5944>

email: 19annad75@gmail.com

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна,
Дніпро

Олена Ковальчук, доцент

<https://orcid.org/0000-0003-1406-3363>

email: olenakovalchuk@gmail.com

комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної
освіти» Дніпропетровської обласної ради»

Карина Лагун, курсант

<https://orcid.org/0009-0003-0579-5930>

email: lagun19956@gmail.com

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна,
Дніпро

В статті проаналізовано реалії та перспективи розвитку гендерного напрямку в українських закладах вищої освіти. Досліджено поточний стан гендерної рівності, вплив на освітній процес та перспективи інтеграції гендерних підходів у навчальні плани. Висвітлюються рекомендації щодо підвищення гендерної компетентності викладачів та студентів. Проведений авторами статті аналіз сучасних досліджень і публікацій свідчить, що гендерні питання й надалі досліджуються закордонними та

вітчизняними вченими, що вказує на актуальність обраної тематики.

Ключові слова: гендерна рівність, вища освіта, заклади освіти, гендерний напрям, інтеграція.

Dekusar G.G., Kovalchuk O.S., Lahun K.D. Realities and prospects for the development of the gender direction in higher educational institutions of Ukraine / Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Ukraine, Dnipro

The article analyzes the realities and prospects for the development of the gender direction in Ukrainian institutions of higher education. The current state of gender equality, the impact on the educational process, and the prospects for integrating gender approaches into curricula have been studied. Recommendations for improving the gender competence of teachers and students are highlighted. The analysis of modern research and publications carried out by the authors of the article shows that gender issues will continue to be studied by foreign and domestic scientists, which indicates the relevance of the chosen topic.

Key words: gender equality, higher education, educational institutions, gender direction, integration.

Вступ. У сучасному світі гендерна рівність набуває все більшого значення як одна з найважливіших цінностей сучасного суспільства. У контексті глобальних викликів, з якими стикається сучасна освіта, забезпечення гендерної рівності та створення умов для успішної реалізації потенціалу кожної людини, незалежно від статі, стають ключовими пріоритетами. В Україні актуальність проблеми гендерної рівності в освіті посилюється внаслідок динамічних процесів соціальних та культурних змін. В контексті даної статті зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями полягає у

розумінні потреби розвитку гендерного напрямку в закладах вищої освіти України та його впливу на суспільство в цілому.

Для аналізу останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми гендерного напрямку в закладах вищої освіти, було вивчено наукові роботи національних та міжнародних дослідників, які спеціалізуються у даній сфері. Основні з вітчизняних вчених є такі: Галушко Н.С. [1], Краснокутська О.В. [2], Січко О.О. [3].

Ці дослідження та публікації забезпечують цінні знання щодо теоретичних та практичних аспектів гендерного напрямку в закладах вищої освіти, а також допомагають сформувати загальний контекст для розв'язання цієї проблеми на національному рівні.

Формулювання мети статті та завдань. Метою даної статті є аналіз реалій та перспектив розвитку гендерного напрямку в закладах вищої освіти України. Для досягнення поставленої мети буде проведено аналіз стану гендерної рівності в українських ЗВО, визначення перспектив інтеграції гендерних підходів у навчальні плани та розробка рекомендацій щодо підвищення гендерної компетентності викладачів та студентів.

Виклад основного матеріалу. Гендерна рівність - це стан суспільства, в якому жінки та чоловіки користуються однаковими правами та можливостями в усіх сферах життя, включаючи освіту, роботу, політику, культуру та сім'ю. Гендерна рівність передбачає визнання та повагу до різних гендерних ідентичностей, а також забезпечення рівних можливостей для усіх, незалежно від їх статі чи гендеру.

Досягнення гендерної рівності означає викорінення гендерної дискримінації та насильства, розбудову гендерно-чутливих інституцій

та структур, а також формування стереотипів, які не обмежують індивідів через їхню гендерну приналежність.

Гендерна рівність важлива для реалізації потенціалу кожної особи, створення справедливого та збалансованого суспільства, а також досягнення сталого економічного розвитку та виконання цілей сталого розвитку.

Поняття гендеру в освітньому середовищі відноситься до вивчення та аналізу впливу гендерних ролей, стереотипів та відносин на освітній процес, а також до розробки та впровадження стратегій та підходів, спрямованих на забезпечення гендерної рівності та недискримінації в освітньому середовищі. Явище гендеру в освітньому середовищі відіграє значну роль у формуванні гендерної свідомості та відносин між студентами та персоналом [1, с.12].

Сучасні наукові підходи щодо реалій та перспектив розвитку гендерного напрямку в закладах вищої освіти України включають:

- Інтердисциплінарний підхід: вивчення гендерних питань в контексті різних дисциплін та спеціальностей, що допомагає студентам і викладачам розуміти гендерні аспекти в широкому соціальному та культурному контексті.

- Критичний аналіз гендерних стереотипів: вивчення та розкриття стереотипів, які можуть впливати на освітній процес та кар'єрний розвиток студентів, а також розробка стратегій їх подолання.

- Гендерний аудит: проведення систематичної оцінки закладів вищої освіти з метою виявлення гендерної дискримінації, нерівності або недостатньої уваги до гендерних питань, а також розробка рекомендацій для покращення.

- Феміністичні підходи: включення феміністичних теорій та методів у вивчення гендерних питань, які сприяють розумінню нерівності та пропонують позитивні зміни в освітньому середовищі.

- Забезпечення рівного доступу до освіти та кар'єрних можливостей: розробка та впровадження політик, спрямованих на створення умов для рівної участі студентів та персоналу в навчальному процесі та кар'єрному зростанні, незалежно від їх гендеру.

Сучасні наукові підходи до реалій та перспектив розвитку гендерного напрямку в закладах вищої освіти України спрямовані на створення інклюзивного та справедливого освітнього середовища, що враховує потреби та можливості всіх учасників навчального процесу, незалежно від їх гендерної ідентичності.

Реалії та перспективи розвитку гендерного напрямку в закладах вищої освіти України відображаються в наступних аспектах.

Підвищення обізнаності про гендерні питання серед студентів, викладачів та адміністративного персоналу через впровадження гендерної освіти, що сприяє розумінню гендерної рівності та відповідному ставленню до цих питань у професійному житті.

Забезпечення рівного доступу до освіти та кар'єрних можливостей для студентів та викладачів, незалежно від їх статі, гендерної ідентичності чи соціального статусу, з метою створення справедливого та інклюзивного освітнього середовища [2, с.103].

Подолання гендерних стереотипів, що впливають на вибір навчальних програм, спеціальностей та кар'єрного розвитку, через проведення інформаційних кампаній та розробку спеціальних програм.

Зміцнення міждисциплінарного підходу до гендерної освіти, інтеграція гендерних знань та умінь у різні спеціальності та професії для гармонійного розвитку гендерного напрямку в закладах вищої освіти.

Створення механізмів захисту та підтримки потерпілих від гендерного насильства та дискримінації в навчальному середовищі, включаючи розробку та впровадження профілактичних програм та надання психологічної підтримки.

Гендерний напрям в закладах вищої освіти України полягає в реалізації принципів гендерної рівності та недискримінації на різних рівнях освітнього процесу [3, с.137].

Цей напрям охоплює такі основні аспекти:

1. Гендерний баланс у студентському складі та академічному персоналі: забезпечення рівного доступу до вищої освіти та можливостей для кар'єрного зростання, незалежно від статі.

2. Інтеграція гендерних підходів у навчальні плани: включення гендерної тематики та аналізу гендерних аспектів у навчальний матеріал, сприяння формуванню гендерної компетентності серед студентів.

3. Підвищення гендерної компетентності викладачів: проведення тренінгів та навчальних заходів, спрямованих на зміцнення гендерної свідомості та розвиток педагогічних навичок у контексті гендерної рівності.

4. Створення гендерно-чутливого середовища в закладах вищої освіти: формування культури рівності та поваги до прав індивіда, врахування гендерних особливостей у процесі взаємодії студентів та викладачів.

5. Здійснення моніторингу та контролю за дотриманням гендерної рівності: систематичне відстеження показників гендерного балансу, аналіз результатів та впровадження необхідних заходів для поліпшення ситуації.

В Україні гендерний напрям в закладах вищої освіти набуває все більшої актуальності, проте досі існують численні виклики та

проблеми, які потребують подальшого вирішення. Деякі з цих викликів та проблем включають:

- Стереотипи та упередження, пов'язані з гендером: боротьба з гендерними стереотипами, які можуть впливати на вибір навчальної програми, спеціальності та кар'єрного шляху студентів та викладачів.

- Нерівномірний розподіл гендерів у різних галузях вищої освіти: заохочення рівного представництва студентів та викладачів обох статей у галузях, де вони традиційно недостатньо представлені.

- Баланс роботи та сімейного життя: розробка та впровадження програм та політик, які сприяють сумісності академічної кар'єри та сімейного життя для членів університетської спільноти.

- Профілактика та протидія дискримінації та гендерному насильству: створення механізмів для забезпечення безпеки та підтримки потерпілих від гендерного насильства та дискримінації в навчальному середовищі.

- Забезпечення інклюзивності та рівних можливостей для представників різних гендерних ідентичностей: визнання та повага до потреб та прав трансгендерних, небінарних та інших осіб з неконформними гендерними ідентичностями в контексті вищої освіти [4].

Для розвитку гендерного напрямку в закладах вищої освіти України необхідно працювати над подоланням зазначених викликів, активізувати співпрацю між закладами освіти, державними структурами та громадськими організаціями, а також адаптувати міжнародний досвід та передові практики у галузі гендерної рівності та освіти. Серед можливих кроків досягнення цієї мети можна виділити наступні:

1. Розширення наукових досліджень та аналітичної роботи в галузі гендерної рівності в освіті, що сприятиме підвищенню обізнаності суспільства та розробці ефективних стратегій та рішень.

2. Залучення студентів, викладачів, адміністративного персоналу та інших зацікавлених сторін до обговорення гендерних проблем та спільного пошуку шляхів їх вирішення.

3. Посилення міждисциплінарного підходу до гендерної освіти, інтеграція гендерних знань та умінь у різні спеціальності та професії.

4. Впровадження гендерного бюджетування та планування в освітніх закладах для забезпечення рівних ресурсів та можливостей для представників обох статей.

5. Розвиток мережі гендерних ресурсних центрів та спеціалізованих програм з гендерної освіти, які сприятимуть поширенню гендерної компетентності та створенню сприятливого освітнього середовища.

6. Забезпечення систематичного моніторингу та оцінки гендерної ситуації в закладах вищої освіти з метою виявлення успіхів, проблем та можливостей для подальшого прогресу [5, с.114].

Враховуючи виклики та потреби сучасного суспільства, розвиток гендерного напрямку в закладах вищої освіти України відіграє важливу роль у формуванні рівноправного та інклюзивного освітнього середовища. Успішна реалізація гендерної політики в університетах сприятиме створенню нового покоління спеціалістів, здатних враховувати гендерні аспекти у своїй професійній діяльності та сприяти рівним можливостям для всіх членів суспільства.

Забезпечення гендерної рівності та недискримінації в освіті є одним з ключових пріоритетів сталого розвитку України. Урахування гендерних вимог та потреб в закладах вищої освіти сприятиме

підвищенню якості освіти, забезпеченню рівного доступу до навчання та кар'єрного зростання для всіх громадян, а також формуванню справедливого та інклюзивного суспільства [6, с.553].

У майбутньому, для досягнення стабільного прогресу в гендерному напрямі, необхідно постійно адаптуватися до змін суспільного контексту, навчатися від успішного досвіду інших країн та впроваджувати інноваційні підходи та технології в освітній процес. Тільки спільними зусиллями студентів, викладачів, адміністрації та інших зацікавлених сторін можна створити умови для реалізації перспективних змін і досягнення гендерної рівності в закладах вищої освіти України.

Висновки. Отже, сучасні наукові підходи до реалій та перспектив розвитку гендерного напрямку в закладах вищої освіти України підкреслюють важливість інтердисциплінарного та гендерно-сенситивного підходів до освіти.

Критичний аналіз гендерних стереотипів та розкриття їх впливу на освітній процес є одним з ключових напрямків дослідження та розвитку гендерної освіти.

Забезпечення рівного доступу до освіти та кар'єрних можливостей для студентів та персоналу, незалежно від їх гендеру, є важливим завданням для створення справедливого та інклюзивного освітнього середовища. Проведення гендерного аудиту, моніторингу та оцінки гендерної рівності в закладах вищої освіти може сприяти виявленню проблемних зон та розробці ефективних стратегій їх подолання.

Підвищення гендерної компетентності персоналу закладів вищої освіти є одним з важливих напрямків розвитку гендерної освіти, що сприяє створенню гендерно-чутливого навчального середовища. Співпраця з громадськими організаціями, НДО та іншими

інституціями, що працюють у сфері гендерної рівності, може розширити знання та досвід в галузі гендерної освіти та підтримати ініціативи забезпечення гендерної рівності в закладах вищої освіти.

У майбутньому, для досягнення успіху у розвитку гендерного напрямку в закладах вищої освіти України, необхідно продовжувати дослідження та аналіз сучасних наукових підходів до гендерної освіти, забезпечуючи постійне оновлення знань та практик в цій сфері.

Література:

1. Галушко, Н.С. (2019). Гендерна рівність у вищій освіті: світові тенденції та український контекст. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: Педагогіка. Психологія, 6, 11-16.

2. Краснокутська, О.В. (2020). Гендерна компетентність викладачів вищих навчальних закладів: теорія та практика. *Педагогічний дискурс*, 28(1), 99-105.

3. Січко, О.О. (2017). Гендерні аспекти реформування вищої освіти України у контексті європейської інтеграції. *Український соціум*, 1(62), 132-139.

4. European Institute for Gender Equality (EIGE) (2020). *Gender Equality in Academia and Research: GEAR Tool*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

5. Morley, L. (2014). Lost leaders: Women in the global academy. *Higher Education Research & Development*, 33(1), 114-128.

6. Acker, S., Webber, M. (2017). Made to measure: early career academics in the Canadian university workplace. *Higher Education Research & Development*, 36(3), 541-554.

References:

1. Halushko, N.S. (2019). Gender equality in higher education: global trends and the Ukrainian context [Gender equality in higher education: global trends and the Ukrainian context]. *Visnyk Natsionalnoho*

aviatsiinoho universytetu. Serii: Pedagogika. Psykholohiia [Series: Pedagogy. Psychology], 6, 11-16. [In Ukrainian]

2. Krasnokutska, O.V. (2020). Henderna kompetentnist vykladachiv vyshchych navchalnykh zakladiv: teoriia ta praktyka [Gender competence of teachers of higher educational institutions: theory and practice]. Pedagogichnyi dyskurs [Pedagogical discourse], 28(1), 99-105. [In Ukrainian]

3. Sichko, O.O. (2017). Henderni aspekty reformuvannia vyshchoi osvity Ukrainy u konteksti yevropeiskoi intehratsii [Gender aspects of higher education reform in Ukraine in the context of European integration]. Ukrainskyi sotsium [Ukrainian society], 1(62), 132-139. [In Ukrainian]

4. European Institute for Gender Equality (EIGE) (2020). Gender Equality in Academia and Research: GEAR Tool. Luxembourg: Publications Office of the European Union. [in English]

5. Morley, L. (2014). Lost leaders: Women in the global academy. Higher Education Research & Development, 33(1), 114-128. [in English]

6. Acker, S., Webber, M. (2017). Made to measure: early career academics in the Canadian university workplace. Higher Education Research & Development, 36(3), 541-554. [in English]